

Видавництво
ПП "ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ЦЕНТР"
61165, Україна, Харків, вул. Шатилова дача, 4
Тел./факс (057) 750-89-90
e-mail: c7508990@gmail.com
IBAN UA90351533000026004052313180
в АТ КБ "ПРИВАТБАНК"
м. Харків
ЄДРПОУ 31886700

Scientific Publisher
PC "TECHNOLOGY CENTER"
61165, Ukraine, Kharkov, Shatilova dacha, 4
e-mail: c7508990@gmail.com

№ 05/08-24 від 05.08.2024
На № _____ від _____

Міністерство освіти і науки України

Зауваження та пропозиції до проекту постанови Кабінету Міністрів України
«Про затвердження Порядку надання державної підтримки
науковим фаховим виданням України, які індексуються
міжнародними наукометричними базами даних»
в рамках обговорення, ініційованого МОН

Шановна пані Оксано Двигун,

Ініціатива Міністерства освіти і науки України (далі – МОН) щодо державної підтримки наукових фахових видань України заслуговує на схвалення та має бути підтримана науковою спільнотою, але проєкт в наданому вигляді потребує детального перегляду. Тож, відповідно до ініційованого МОН України громадського обговорення проєкту постанови «Про затвердження Порядку надання державної підтримки науковим фаховим виданням України, які індексуються міжнародними наукометричними базами даних», наукове видавництво ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ЦЕНТР надає свої зауваження та пропозиції:

1. Мета державної підтримки (п. 3 проєкту та Пояснювальна записка): «підвищення якості наукових фахових видань України, які індексуються міжнародними наукометричними базами даних; підтримка публікаційної активності українських вчених; збільшення кількості видань з відкритим доступом (Open Access), що сприятиме підвищенню представлення України у світовому науковому просторі»

Зауваження:

названі складові мети не відповідають змісту проєкту, бо жодна з них не може бути досягнута заходами, що передбачаються проєктом:

- якість наукових публікацій не залежить від фінансування видання, тому підвищити її наданням державної підтримки неможливо,
- проєкт орієнтований на певну кількість наукових видань тільки категорії А, тому розповсюджувати мету на усі наукові фахові видання України, а власне так і сприймається те, що заявлено в меті, немає підстав,
- в підтримці публікаційної активності українських вчених немає сенсу, бо кожен вчений має виконувати конкретні вимоги МОН щодо кількості публікацій, які він робить або в рамках отримання наукових ступенів чи присвоєння вчених звань, або в рамках виконання Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності,
- частина мети щодо збільшення кількості видань з відкритим доступом на даний момент незрозуміла, бо переважна кількість наукових видань України використовують в своїй політиці саме відкритий доступ, наприклад, серед журналів категорії А, яка й розглядається в проєкті, з 162 видань політику відкритого доступу використовують 148 видань. Тобто якщо проєкт орієнтований на видання категорії А, то потрібно збільшити кількість видань відкритого доступу, то з цього випливає, що проєкт орієнтований саме на ці 14 видань, що залишилися. В іншому випадку немає підстав вважати за доцільну цю частину мети,
- підвищення представлення України у світовому науковому просторі неможливе, якщо надати підтримку обмеженій кількості наукових видань однієї категорії, в порівнянні із загальною кількістю наукової періодики України, до того ж, в світовому науковому просторі усі публікації

представляються метаданими, які «за замовчуванням» є відкритими, тому відкритий доступ як фактор підвищення представлення України у світовому науковому просторі не є визначальним.

Пропозиції:

Якщо МОН дійсно хоче реалізувати те, чому присвячено цей проект, то треба чесно визначити його мету. Тобто мета має бути змінена та приведена у відповідність до змісту проекту, а саме до того, що в ньому дійсно пропонується:

метою запровадження державної підтримки є стимулювання розвитку деяких наукових видань категорії А шляхом забезпечення оплати праці членів редакцій: головного редактора, відповідального редактора, літературного редактора, редактора англійських текстів обраних наукових журналів.

В іншому разі треба повністю змінити зміст проекту, щоб привести його у відповідність до зазначеної мети, та орієнтувати його на дійсну наукову періодику України, наприклад на ті видання категорії Б, які мають більші шанси піднятися до категорії А. В даний час журнали категорії Б майже не мають шансів на розвиток, бо не можуть конкурувати в наборі якісних рукописів із журналами категорії А, тому саме вони потребують державної підтримки. В такому разі частина мети, що стосується підвищення представлення України у світовому науковому просторі буде обґрунтованою, бо кількість українських видань, які індексуються Scopus та/чи Web of Science збільшиться.

2. п. 2 «Державна підтримка надається на конкурсній основі за рахунок коштів загального та спеціального фонду державного бюджету, інших джерел незаборонених законодавством України засновникам наукових фахових видань, які одночасно є їх видавцями.»

Зауваження:

- проектом акту не передбачено чіткого визначення терміну «державна підтримка», що не надає відповідним нормам необхідної правової визначеності та не сприятиме їх однозначному тлумаченню на практиці. Більше того, документом не врегульовано питання механізму розрахунку або встановлення коефіцієнту, за яким буде надана державна підтримка наукових фахових видань,
- відсутня прозорість відносно інших джерел надання коштів, що може створити ризики в світлі виявлення факту [співпраці DOAJ з росією](#), пов'язані із отриманням грошей від будь-яких юридичних чи фізичних осіб, або інших структур, пов'язаних з DOAJ, який співпрацює з росією та просуває світом російську науку,
- умови подання заявки на фінансування від самого початку не є рівними для всіх видавців, що може виглядати як дискримінація видавців за ознакою відсутності підпорядкування МОН чи НАН.

Пропозиції:

- має бути чітко визначений термін «державна підтримка»,
- має бути чітко визначений механізм розрахунків, за яким буде надаватися державна підтримка,
- мають бути створені однакові умови для усіх видавців, відповідно до участі в конкурсі можуть бути допущені усі українські видавці, бо вони усі представляють Україну на світовому рівні незалежно від того, підпорядковані вони МОН чи НАН, чи є незалежними.

3. п. 6 «Загальна кількість членів конкурсної комісії не перевищує 15 осіб.»

Зауваження:

- текст документу не містить критеріїв відбору кандидатів на місце членів конкурсної комісії, загальних вимог до їх кваліфікації (приналежності до конкретної наукової галузі, спеціальності тощо) та професійного досвіду у сфері видавництва наукових періодичних видань,
- відсутнє визначення обмежень щодо кількості представників від одного підприємства, установи, організації, що можуть бути включені у склад конкурсної комісії, тому відсутність чіткого визначення цих критеріїв та прозорості у виборі кандидатів може призвести до корупційних ризиків,
- відсутнє визначення строку повноважень членів конкурсної комісії.

Пропозиції:

– надати чіткі критерії відбору кандидатів на місце членів конкурсної комісії (врахувати наявність професійного досвіду у сфері наукового видавництва, наявність конфлікту інтересів через приналежність членів конкурсної комісії до видань, які претендують на державну підтримку тощо).

4. п. 10 «Конкурс проводиться щороку»

Зауваження:

– відсутнє визначення строку, передбаченого для надання державної підтримки, термінів подачі заявок та граничної кількості наукових фахових видань України, які можуть отримати таку підтримку в цілому.

Пропозиції:

– визначити строк, передбачений для надання державної підтримки,
– визначити граничну кількість наукових фахових видань України, які можуть отримати таку підтримку в установлені строки.

5. п. 12 «Учасником конкурсу на отримання державної підтримки може бути юридична особа (далі – організація), яка є: науковою установою відповідно до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» або іншою установою, організацією, підприємством, які здійснюють наукову та науково-технічну діяльність відповідно до згаданого Закону; або закладом вищої освіти відповідно до Закону України «Про вищу освіту»; або належить до державної або комунальної форми власності, будь-якої сфери управління...»

Зауваження:

– некоректне використання норм чинного законодавства, відповідно до яких передбачено, що Засновниками (співзасновниками) наукового фахового видання можуть бути суб'єкти наукової і науково-технічної діяльності, які діють відповідно до [Закону України](#) «Про наукову і науково-технічну діяльність», серед яких має бути принаймні одна юридична особа. Відповідно до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» Суб'єктами наукової і науково-технічної діяльності є наукові працівники, науково-педагогічні працівники, аспіранти, ад'юнкти і докторанти, інші вчені, **наукові установи, університети, академії, інститути, музеї, інші юридичні особи незалежно від форми власності, що мають відповідні наукові підрозділи, та громадські наукові організації.**

Пропозиції:

– зазначити, що учасниками конкурсу на отримання державної підтримки може бути юридична особа, що визначена Законом України «Про наукову і науково-технічну діяльність» суб'єктом наукової і науково-технічної діяльності.

6. п. 13 «Конкурс складається з таких етапів: 1) подання та перевірка заявок; 2) експертиза заявок і видань конкурсною комісією; 3) прийняття рішення і видання наказу МОН про надання державної підтримки науковим фаховим виданням відповідно до рішення конкурсної комісії».

Зауваження:

– в подальшому, а саме п. 16, п. 17 розробники проекту самі собі суперечать, оскільки п. 16, який описує другий етап конкурсу, передбачає *«перевірку поданих заявок на відповідність вимогам, визначених цим Порядком»*. Відповідно до п. 17 *«На третьому етапі конкурсу кожна заявка проходить експертизу, яка проводиться членами конкурсної комісії»*. Тому не зрозуміло, скільки всього буде етапів та яка послідовність роботи конкурсної комісії.

Пропозиції:

– надати чіткий порядок процедури проведення конкурсу.

7. п. 15. «Один і той самий учасник може подати на конкурс декілька заявок, якщо він є засновником та видавцем декількох видань, що відповідають критеріям, визначених пунктами 11,12 цього Порядку».

Зауваження:

– ця норма має ознаки того, що вона містить корупційні та дискримінаційні ризики. Так як чітко не визначена загальна кількість наукових фахових видань, які можуть отримати підтримку від держави, то, до прикладу, один видавець потенційно може перебрати на себе відчутний відсоток державного фінансування, позбавивши інших видавців можливості отримати державну підтримку. Вживане поняття «декілька заявок» не надає нормі необхідної визначеності щодо кількості таких заявок.

Пропозиції:

– вбачається більш доцільним обмежити подання заявок на отримання державної підтримки від одного заявника.

8. п. 18 «Критеріями для прийняття рішення конкурсною комісією про надання державної підтримки, є: показники впливовості видання, визначені міжнародними наукометричними базами та рейтингами (квартиль за SCImago, імпакт-фактор, EigenFactor; h-індекс видання);

Зауваження:

– не чітке визначення показників впливовості видання та їх фрагментарність, а саме: якщо журнал індексується одночасно базами даних Scopus та Web of Science, він має квартал в кожній з цих баз даних, не обґрунтовано чому враховується лише квартал за SCImago; для журналів, що індексуються Web of Science необхідне уточнення для якої саме бази вказується імпакт фактор (SSCI, ESCI тощо); EigenFactor є показником лише однієї з баз Web of Science, не є обґрунтованим чому обраний саме він; h-індекс видання за яким саме ресурсом є "показником впливовості видання".

Пропозиції:

– надати чітке визначення показників впливовості вказавши, які саме з критеріїв вказані для журналів, що індексуються базою даних Scopus (наприклад, квартал за SCImago), а які для журналів, що індексуються базою даних Web of Science (наприклад, імпакт-фактор)

п. 18 «Критеріями для прийняття рішення конкурсною комісією про надання державної підтримки, є: дотримання редакцією видання принципів транспарентності, відкритого доступу та найкращих видавничих практик: COPE (Committee on Publication Ethics), WAME (World Association of Medical Editors), EASE (European Association of Science Editors)»;

Зауваження:

– згадування транспарентності недоцільно, бо це широка категорія, що не стосується безпосередньо наукового видавництва,
– згадування найкращих видавничих практик можливо лише в контексті COPE, але термін «найкращі видавничі практики» без конкретизації не доцільний, бо він передбачає як основні складові чітке слідування етичним принципам по усьому ланцюгу видавничого процесу та взаємодії між усіма їх учасниками, і забезпечення наукової якості публікацій. І кожне з цих визначень має складну та багаторівневу змістовну частину. Відсутність конкретизації змістовної частини цього терміну дозволяє маніпулювати свідомістю наукової спільноти, використовуючи цю вимогу як «ширму» для прикриття своїх дій тими, хто виконує оцінювання видань на предмет їх включення чи виключення до ресурсів,
– спільнота редакторів WAME має відношення лише до медичних журналів, але вимога «дотримання редакцією видання принципів» не коректна, бо редакція в цілому та представники спільноти редакторів – це не одне й те саме, до того ж вимагати навіть від редакторів з інших галузей наук слідування WAME вочевидь недоречно,
– спільнота редакторів EASE переслідує мету покращення якості наукового редагування, але видавництво наукової періодики та наукове редагування – це не одне й те саме, бо редагування є лише одним з багатьох компонентів видавничих технологічних процесів, до того ж це

локальна регіональна (європейська) спільнота, тому незрозуміло, чому саме редакції мають дотримуватися саме її та в якій саме частині. Тому згадування EASE в даному випадку вочевидь недоцільне.

Пропозиції:

- щоб уникнути різних тлумачень терміну «найкращі видавничі практики», йому має бути надане чітке визначення з урахуванням того, що воно не може бути представлено у вигляді посилання на будь-які ресурси, а має бути представлено у вигляді конкретних вимог до видань,
- надавати перевагу тим видавцям, які є членами COPE,
- згадування WAME та EASE має бути видалене, або мають бути перелічені усі без виключення світові спільноти, що певним чином дотичні до видавничих практик.

п. 18 «Критеріями для прийняття рішення конкурсною комісією про надання державної підтримки, є: включення до директорії видань відкритого доступу (DOAJ, Directory of Open Access Journals)».

Зауваження:

- вимога бути включеним до DOAJ може мати ознаки корупційних складових, бо фактично говорить про те, що щоб отримати гроші, треба вступити саме до цієї директорії, натомість цей каталог нічим не відрізняється від десятків інших ресурсів наукової періодики, за виключенням того, що він спеціалізується на виданнях з відкритим доступом, що жодним чином не стосується якості публікацій, тому відкритість доступу не надає йому ніяких переваг перед іншими ресурсами. Існують десятки ресурсів, які містять, зокрема, видання із відкритим доступом, та є престижними у світі, в тому числі диференційовано по напрямках наук. З цієї точки зору DOAJ є таким самим ресурсом, як звичайний репозиторій, хоча й представлено тримачами DOAJ як дещо особливе у світі ресурсів наукової періодики,
- вимога бути включеним до DOAJ не обґрунтована за ключовою ознакою – вимога до якості публікацій, бо DOAJ ніяк не оцінює якість наукових публікацій, не містить жодних кількісних критеріїв якості взагалі та наукометричних, зокрема, тому не є наукометричною базою,
- вимога бути включеним до DOAJ прямо порушує права видавців на самовизначення ресурсів для знаходження / індексації своїх видань, що разом із пропозицією щодо наявності там видань чи вступу до каталогу з мотивацією фінансування від держави містить ознаки корупційних складових, як зазначено вище,
- вимога бути включеним до DOAJ примушує українських видавців, редакції журналів та установи-засновників / видавців визнавати припустимість співпраці з росією та підтримки просування світом російської науки, бо, як виявилось, [DOAJ співпрацює з росією](#), просуває світом російську пропаганду та не має намірів припинити таку співпрацю; підтримка МОН співпраці з таким ресурсом та ще й зобов'язання українських видань теж з ним співпрацювати, та ще й зацікавленням шляхом можливої фінансової підтримки від держави, є принципово неприпустимим!

Пропозиції:

- видалити вимогу знаходження українських видань у DOAJ.

п. 18 «Під час визначення переможців конкурсу додатковий пріоритет надається виданням, які публікують роботи зі STEM-спеціальностей (наука, технології, інженерія та математика)».

Зауваження:

- надання пріоритету STEM-спеціальностям може містити ознаки дискримінації по відношенню до окремих наукових напрямків та не містить обґрунтування такої позиції МОН,
- надання пріоритету STEM-спеціальностям суперечить принципам COPE, бо має враховуватися лише наукова якість і не враховуватися інші критерії – журнали із інших спеціальностей (економіка, освіта, медицина, юридичні науки тощо) мають такі ж права, як і журнали зі STEM-спеціальностей.

Пропозиції:

- видалити «пріоритетність» STEM-спеціальностей над іншими спеціальностями,

– використати пропорційний принцип розподілення державної підтримки між журналами усіх спеціальностей (галузей наук).

Що взагалі не знайшло відображення в проєкті:

Зауваження:

- проєктом не передбачено процедури звітування використання державної підтримки, що була виділена з загального та спеціального фонду державного бюджету (інших джерел незаборонених законодавством України, якщо вони не пов'язані з DOAJ, див. коментарі вище),
- відсутні критерії визначення ефективності використання коштів видавцями – досягнення яких саме показників треба очікувати після отримання видавцями державної допомоги?
- немає чіткого механізму відповідальності видавців, що отримали державну підтримку, за нецільове або неефективне використання коштів платників податків, у разі встановлення таких фактів,
- немає прозорості стосовно того, чи планує МОН взагалі проводити моніторинг досягнення основної мети запровадження державної підтримки?
- наразі проєкт документа не враховує очевидні корупційні ризики, які можуть виникнути у разі його прийняття.

Пропозиції:

- мають бути зазначені критерії визначення ефективності використання коштів видавцями,
- має бути визначений чіткий механізм звітування та відповідальності видавців, що отримали державну підтримку,
- має бути висвітлено наміри МОН щодо проведення моніторингу та контролю досягнення основної мети запровадження державної підтримки після її надання,
- мають бути уникненні корупційні ризики, які можуть виникнути у разі прийняття проєкту, та розроблені блокувальні механізми їх виникнення.

Заключні положення до цього листа:

1. В разі розгляду можливих об'єктів державною підтримки з числа виключно видань категорії А, мета проєкту має бути змінена (варіант мети, що відповідає його змісту в даному варіанті, з урахуванням зазначених зауважень, наведено вище – див. п. 1).
2. В разі розгляду можливих об'єктів державною підтримки з числа видань інших категорій наукових фахових видань України (категорія Б), мають бути висунуті інші критерії оцінки якості видань задля вибору тих з них, що можуть в найкоротший термін досягти рівня категорії А (доведення їх до рівня вимог Scopus та/чи Web of Science).
3. Вимога присутності українських видань в DOAJ має бути видалена.
4. Наведені зауваження по інших пунктах проєкту мають бути враховані, бо в існуючому варіанті проєкт містить ознаки корупційних ризиків, дискримінації, та не відповідає потребам наукової періодики України в широкому розумінні.

Впевнені, що наші зауваження та пропозиції будуть позитивно прийняті з боку МОН в рамках ініційованого громадського обговорення, метою якого є проведення відвертої та принципової бесіди та отримання конструктивних пропозицій. Робимо одну справу – підвищення рівня сприйняття української науки на світовій арені, її авторитету та довіри до неї.

Хочем окремо зауважити, що наукове видавництво ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ЦЕНТР, як незалежний видавець, не претендує на отримання державної підтримки для своїх видань категорії А в рамках цього проєкту.

З повагою,
Генеральний менеджер
ПП «ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ЦЕНТР»

Оксана ГІБА